

Yeşim AYDOĞAN
Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, yesim.aydogan@inonu.edu.tr, Malatya-Türkiye
ORCID: 0000 0001 5952 9396

Deneyisel Baskıresim ve Uygulamalar Üzerine Çözümlemeler

Özet

Çağdaş sanatın dinamik gelişimini “kusurun estetiği” ve “rastlantısallık” kavramları üzerinden inceleyen bu çalışma, deneyisel baskıresim alanındaki kurucu gelişmeleri ve uygulamaları analiz etmektedir. Nitekim sanatçıların kuralsız ve sınır tanımaz tutumları ve bunun neticesinde bir takım arayışlara yönelmeleri, 20. yüzyılda deneyisel baskıresmin önem kazanmasına sebep olmuştur. Geleneksel baskıresmin teknik kural ve sınırlarını tamamen değiştirerek disiplinlerarası bir yaklaşımla ortaya çıkan deneysellik, ilk olarak Atölye 17 çerçevesinde gelişen ve öncü sayılan bir takım uygulamalar üzerinden var olmuştur. Söz konusu uygulamalar sanatın yaratma isteğinden doğan biçimlendirme ve yeniyi arama özünden hareketle ortaya çıkmıştır. Atölye 17 sanatçıları, güzelliği kusursuzda arayan geleneksel yaklaşımdan uzaklaşarak, rastlantısallığın ve kusurun da estetik olabileceği düşüncesini benimsemişlerdir. Bu durum ise malzeme ve teknik açıdan sınırsız imkânlar sunması sebebiyle ilk olarak baskıresim alanında şekillenmiştir. Dolayısıyla sanatçılar, her türlü malzemeyi kendi istekleri doğrultusunda kullanarak, yaratıcı tasarımlar oluşturmaya yanı sıra, yeni baskı teknikleri de geliştirmişlerdir. Zira kâğıt dışında, metal, ahşap, kumaş, duvar ve daha birçok malzeme üzerine farklı yöntemler kullanarak baskı yapmışlardır. Öyle ki geleneksel baskıresmin belirgin kuralları ortadan kalkarak, üç boyutlu hale gelmiş ve boyutsal ve teknik sınırlar oldukça genişlemiştir. Tüm bu yeniliklerin ve gelişmelerin yaşandığı süreç içerisinde oluşan rastlantısal öğeler, çalışmanın özgün değerini artırması ve sanatsal ifadeyi güçlendirmesi açısından kabul görmüştür. Bu araştırmada da tüm bu anlatılanlar çerçevesinde bir anlayış benimseyen ve bu doğrultuda hareket eden; Stanley William Hayter, Krishna Reddy, Helen Phillips, Yves Tanguy, Wassily Kandinsky, Joan Miro, Pablo Picasso, Jackson Pollock, Antoni Tàpies, Andy Warhol, Robert Rauschenberg, Nancy Spero, Willie Cole, Thomas Kipfer gibi sanatçılara ve onların eserlerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Deneyisel Baskıresim, Atölye 17, Rastlantısallık

Analyses On Experimental Printmaking and Its Applications

Abstract

This study analyzes the foundational developments and applications in the field of experimental printmaking through the concepts of the “aesthetics of fault” and “randomness” examining the dynamic evolution of contemporary art. Indeed, the rule-breaking and unconstrained attitudes of artists, and the subsequent search for new approaches, led to the growing importance of experimental printmaking in the 20th century. Emerging with an interdisciplinary approach that completely transformed the technical rules and boundaries of traditional printmaking, this experimental practice first materialized through a series of pioneering applications developed within the framework of Atelier 17. These applications were driven by the inherent desire to create, which manifests as molding and searching for the new in art. The artists of Atelier 17 moved away from the traditional quest for flawless beauty and embraced the notion that randomness and fault can also possess aesthetic value. This shift first took shape in printmaking due to the limitless possibilities it offered in terms of material and technique. Consequently, artists not only created innovative designs by utilizing all kinds of materials as desired but also developed new printing techniques. They printed on materials other than paper, such as metal, wood, fabric, and walls, using various methods. As a result, the established rules of

traditional printmaking vanished, the medium became three-dimensional, and its dimensional and technical boundaries significantly expanded. Throughout this process of innovation and development, random elements that occurred were accepted for enhancing the work's inherent originality and strengthening artistic expression. This research focuses on the works and approaches of artists who adopted this understanding and operated within this framework, including Stanley William Hayter, Krishna Reddy, Helen Phillips, Yves Tanguy, Wassily Kandinsky, Joan Miró, Pablo Picasso, Jackson Pollock, Antoni Tàpies, Andy Warhol, Robert Rauschenberg, Nancy Spero, Willie Cole, and Thomas Kilpper.

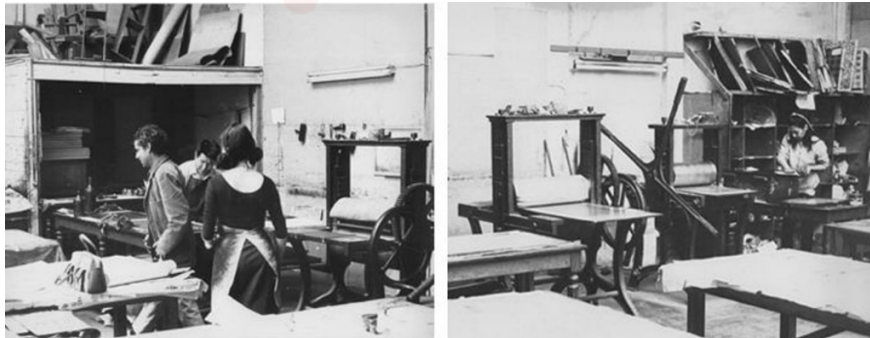
Keywords: Experimental Printmaking, Atelier 17, Randomness

1. Giriş

Sanat nedir? Nasıl meydana gelir? Goethe, sanatı güzel olmanın dışında, şekil ve biçim veren olarak tanımlamaktadır. Bu durum, güzellikten çok daha öz ve çok daha yücedir. Zira sanatın bu biçimlendirme durumu, yaratma isteğinden gelmektedir. Yaratma isteği ise, yeniyi üretme, bilinmeyen bulma, belirsizliği çözme, denenmemişi deneyimleme gibi düşünce ve isteklerden doğmuştur (San, 2019:16). Bu düşünce ve istekler doğrultusunda insanlar, gözlem, hayal gücü, mantık yürütme ve daha birçok yöntemi kullanarak yaratıcı ürünler ortaya koymaya çalışmışlardır (Turani, 2022: 485). Söz konusu çeşitli yöntemler neticesinde disiplinlerarası yaklaşımlardan yararlanılmış ve böylece yaratıcılıkla oluşan yeni anlayışlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Plastik sanatlarda alışılmadık malzeme ve boyalar, çeşitli üsluplarla denenerek ya da mevcut malzemeler çeşitli tekniklerle ilişkilendirilerek, yaratıcı, yeni, özgün ve deneyselliğin ön planda tutulduğu çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Deneysellikte birlikte, geleneksel yöntemlerin taklitçiliği, güzelliği kusursuzda arama isteği, yerini rastlantısallığın ve kusurun da estetik olabileceği düşüncesine bırakmıştır. Nitekim “Şahsiyet hatayı meziyete çevirir.” sözünden hareketle, deneyselliğin sanat eserinin oluşum sürecine heyecan kattığı, sanatçıların bir takım hatalardan ya da tesadüfi durumlardan, yararlanarak yaratıcı, özgün, özgür denemelerle, plastik açıdan zengin, estetik ürünler de ortaya çıkabileceği gösterilmeye çalışılmıştır. Böylece deneysellik, yeni bir sanat anlayışı olarak varlığını ortaya koymuş ve sanatçılar tarafından benimsenmeye başlanmıştır. Geleneksel anlayıştan deneyselliğe geçiş, ilk başlarda malzeme ve teknik anlamda daha kapsamlı bir içeriğe sahip olan ve deneyselliğe imkân veren bir teknik olması bakımından baskiresim üzerinden başlamıştır. Baskiresim, deneysel anlayışla çalışmak isteyen sanatçılara, ihtiyaç duydukları kurlsız ve sınırsız çalışma ortamını sunmasının yanı sıra, geleneksel baskiresimde kullandıkları malzemelere ek olarak her türlü materyalden yararlanma imkânı da sunmaktadır. Deneysel baskiresim alanındaki ilk gelişmelerin “Atölye 17” ile başladığını belirtmek doğru olacaktır.

2. Atölye 17

Deneysel baskiresmin temellerinin atıldığı Atölye 17, sanatçıları farklı arayışlara teşvik ederek, düşünsel dünyanın kural tanımazlığını ve sınırsızlığını sanata aktarmanın mümkün olduğunu göstermeye çalışmış ve sanatçıları bu yönde desteklemiştir. Stanley William Hayter tarafından kurulan Atölye 17, sanatçıların yeni keşifler bulmalarına, arayışlarda bulunmalarına, denenmemişi denemelerine olanak sağlayan bir mekân olarak tasarlanmıştır.

Görsel 1. Stanley William Hayter'ın stüdyosu, Atölye 17, New York, 1950'ler.

Paris'te 1927 yılında kurulan Atölye 17, “17 Rue Campagne Premiere” caddesindeki 17 rakamından ilham alarak ismini belirlemiştir. İlk açıldığı zaman asitleme, gravür ve kuru nokta gibi baskı teknikleri temeline oturtulmuş olan atölye çalışmaları, Hayter'in yeni yöntemlere olan merak ve isteği doğrultusunda çeşitlenerek artmıştır. Özgürlükçü yaklaşımlarla kişisel özelliklerin dikkate alındığı bir sistemin kurulu olduğu atölyeye çalışmaya gelen adayların, Atölye 17 bünyesine kabul edilip edilmeyeceklerine, deneysel bir çalışma sonrasında karar veriliyordu. Ancak 1930'lı yıllarda çağdaş anlayışı benimseyerek çalışan atölye, yeni teknik ve yöntemleri öğrenmek isteyen herkese açık olmuştur. Atölye 17'ye katılan sanatçılara öncelikle geleneksel gravür yöntemleri gösterilmekte, deneysel baskı çalışmalarına ise daha sonra geçilmekteydi (Kılıç Ateş, 2019: 39).

Görsel 2. Stanley William Hayter'ın stüdyosu, Atölye 17, New York, 1950'ler.

Atölye 17'de geleneksel öğretmen-öğrenci hiyerarşik ilişkisinin bir kenara bırakıldığını belirten Hayter, atölyede işbirliği ve fikirlerin özgürce ifade edildiği bir ortam yaratmayı amaçlamıştır. Buradaki amaç, farklı deneyim seviyelerine ve farklı bakış açılarına sahip kişilerin, yeni baskı teknikleri geliştirebilecekleri bir tür laboratuvar yaratmaktır (Farrel, 2016: 1). Zira Atölye 17'in felsefesi, baskı sanatının sadece “üretimsel” bir sanat olmadığı, özgür fikirlerin, yaratıcı düşüncenin, estetik duyarlılığın ve plastik zenginliğin merkezi konumda olabileceği fikrini yaymak ve benimsetmektir. Hayter, 1971'de Paul Cummings'in Amerikan Sanat Arşivleri için yaptığı röportajda çalışma yöntemini ve Atölye 17 için şu ifadeleri kullanmıştır: “Bizim çalışma şeklimizde, burada profesör ve öğrenci arasında bir anlaşma söz konusu değil... Bu işe başladığımdan beri her zaman şu teoriye sahiptim: Bu zanaat hakkında bir şey yapacaksanız, bunu yapmak için çok sayıda insana ihtiyacınız olacak ve onlarla çalışmanız gerekiyor ki bu kulağa geldiğinden çok daha fazla şey ifade ediyor çünkü bunun yapıldığı neredeyse hiç vaka yok... Kendinizi son başlayanın seviyesine koymalı ve sizin için de bunun son derece geçici olduğunu aklınızda tutmalısınız. Yani, birçok insanla birlikte çalışmaya gittiğiniz her gün bir tabakaya, daha önce hiç tabaka görmemiş gibi bakabilirsiniz. Bunu yapmak çok zor bir şey, çünkü şimdi kendinizi sarsmanız ve sonra şunu söylemeniz gerekiyor: Dinle, bunun hakkında bir şeyler bildiğinizi mi düşünüyorsunuz, doğru değil, görüyorsunuz... ve elbette bu oyunu oynarken hiçbir kişisel kibriniz olmamalı.” (Farrel, 2016: 1).

Hayter için, deneysel baskıresim tarihinde öncü ve özgün bir kimliğe sahip olduğu söylenebilir. Zira çalışma esnasında karşılaştığı sorunlara pratik çözümler bulan Hayter'in, mantıksal stratejileri, hayal gücü ve cesareti ile oluşturduğu deneysel baskıresim çalışmalarının, son derece yenilikçi, düşünsel ve estetiksel doygunluğa sahip eserler olduğu söylenebilir (Sarıkartal, 2007: 156).

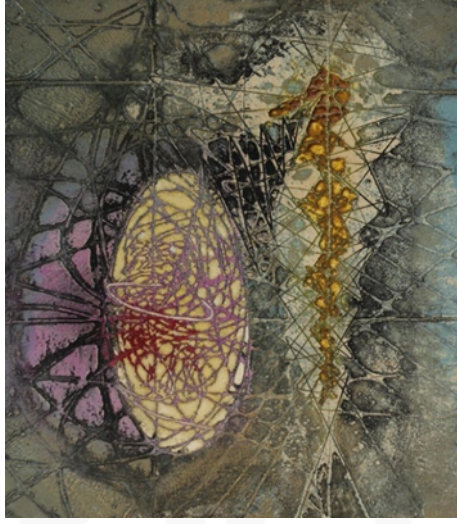
Görsel 3. Stanley William Hayter, “Beş Kişilikler”, Gravür ve Yumuşak Zeminli Gravür; Şablonlarla Eş Zamanlı Renkli Baskı, 37x 61 cm, 1946.

Hayter, renk, leke, doku, şekil gibi unsurları çalışmalarında temel öge olarak kullanmış ve bu unsurları geleneksel bakış açısının dışında yorumlayarak kompozisyona yerleştirmiştir. Hayter’in geleneksel kuralların dışına çıktığı ve basmakalıp fikirlerin dışında hareket ederek uygulamalar yaptığı, neredeyse tüm çalışmalarında görülmektedir. Nitekim Hayter, belirli bir duygu ya da düşünceyi ifade etmek ya da belirgin bir his uyandırmak için rengin sezgisel olarak kullanılması gerektiğini savunmuştur (Tüzün, 2019: 730).

Görsel 4. Stanley William Hayter, “Amazon”, Yumuşak Vernik ve Islak Kazı Tekniği İle Çizgisel Doğaçlama, 1945.

Deneyisel arayışlarla oluşturulan “Amazon” isimli gravür çalışması, yumuşak vernik ile birlikte yeni metotların denendiği bir baskı çalışmasıdır. Otomatizm yöntemi ile çalışılmış olan metal plakaya, tek kalıp üzerinden çok renkli olarak baskı uygulanmıştır. Yalnızca çizgi ile değil aquatinta ile lekesele değerlerle plastik açıdan zenginleştirilen çalışmada, açık-koyu, boş-dolu ve çizgiselliğin oluşturduğu denge ile esere dinamik bir nitelik kazandırılmıştır. Hayter gibi geleneksel kural ve kalıplardan sıkılmış ve çağdaş denemeler ve deneyimler elde etmek isteyen birçok sanatçı Atölye 17’ye katılmıştır (URL-1).

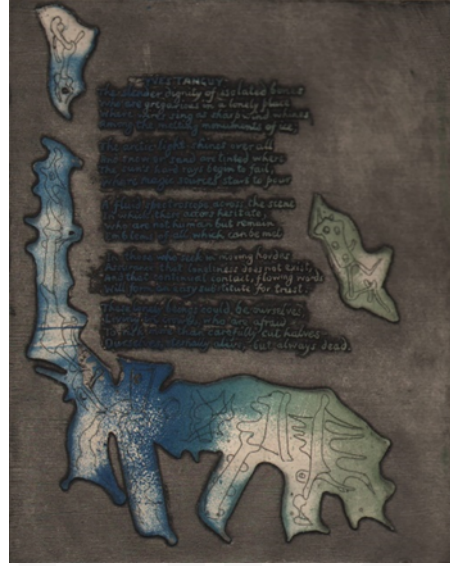
Görsel 5. Krishna Reddy “İki Form Birden”, Viskozite, 1957.

Krishna Reddy, Atölye 17’nin çalışmalarına katılarak, atölyenin deneye dayalı, yeni arayışları destekleyen üslubunu benimsemiştir. “İki Form Birden” adlı çalışmada tek kalıpla çok renkli baskı anlayışının uygulandığı, bir metal plaka üzerine, çeşitli sıvılıktaki yağlardan oluşan mürekkepler, sert ve yumuşak merdanelerin kullanımıyla gerçekleştirilen ve Reddy tarafından geliştirilen bir yöntemle baskı yapılmıştır (Farrel, 2016: 1).

Görsel 6. Helen Phillips, “La piège”, Dokuma Üzerine Gravür ve Renkli Sulu Boya, 92/200 kalemle, 35x 27 cm, 1953.

Atölye 17’de gravür eğitimi alan Helen Phillips, daha sonra gravür tekniği ile deneselliği birleştirerek yaratıcı eserler ortaya koymuştur. Sanatçı da tek kalıptan çok renkle baskı yapmak üzerine yoğunlaşmış ve birçok özgün çalışma tasarlamıştır. Gravür çalışmalarında çizgisellikten faydasıyla yararlanan sanatçı, birçok tekniği birleştirdiği çalışmalarında soyut bir üslup benimsemiştir (Araz, 2006: 71).

Görsel 7. Yves Tanguy, “İzole Kemiklerin İnce Onuru”, Gravür, Asitle Oyma Baskı ve Sulu Boya, 1947.

Atölye 17’nin çalışmalarına katılan Yves Tanguy, şiirselliğin, sır ve gizemin ön planda olduğu işlerini bu dönemde yapmıştır. Çok sayıda gravür çalışması yapan sanatçı, genellikle çalışmalarında tek plaka üzerinde çok renkli baskı uygulamalarına yönelik, deneysel araştırmalarda bulunmuştur. Atölye 17’de bir dönem oldukça yoğun çalışılan şiir ve baskı dizisinin ürünlerinden olan çalışmalarında, soyut yorumlamalar yapmıştır (URL-2).

Görsel 8. Wassily Kandinsky, “İsimsiz”, Gravür, 1931.

Soyut sanatın öncüsü olarak kabul edilen Kandinsky, Atölye 17’nin çalışma sistemi ile kendi kişisel çalışma üslubunu ilişkilendirmiş ve atölyenin gravür çalışmalarına katılmıştır. Siyah-beyaz bir armonide oluşturulan çalışmada kompozisyon, geometrik şekillerin birbirleri arasındaki biçim ve boyut dengeleriyle oluşturulmuştur (Sezer, 2020: 475).

Görsel 9. Joan Miro, “Joan Miro'nun Baskıları İçin”, Auvergne Kağıdına Renkli Gravür ve Açık Isırık Kazıma, 12x14 cm, 1947.

Soyut sanat ve figüratif sanat arasında köprü olarak görülen Joan Miro, baskiresmin tüm tekniklerinde işler üretmiştir. Her türlü malzemeyi kullanarak eserler ürettiği dönemde Miro, Atölye 17'nin gravür çalışmalarına katılmıştır. Sanatçı işaretler, simge ve semboller, lekeler ve boşluklardan yararlanarak, tek bir renk ile yaratıcı kompozisyonlar oluşturmuştur (URL-3).

3. Deneysel Baskiresim Uygulamaları

Deneysel baskiresim anlayışı, giderek yaygınlaşmış ve geleneksel sanatın kurallarını aşmak isteyen, farklı düşüncelerini çeşitli yöntemlerle aktarmak isteyen tüm sanatçılar tarafından benimsenmiştir. Böylece deneysel baskiresim anlayışı, sanatta disiplinlerarası bir sürecin doğmasına ve karışık tekniklerin popüler olmasına sebep olmuştur. Teknik açıdan bu özgürlük, sanatçılara her türlü malzemenin ve tekniğin bir arada kullanılabileceğini göstermiştir. Böylece baskiresim ve diğer sanat dallarının malzeme ve teknik açıdan birleştiği, deneyselliğin hâkim olduğu, özgün ve sıra dışı çalışmalar ortaya çıkmıştır. Bu durum birçok sanatçının yenilikçi yöntemler ve yaratıcı süreçler neticesinde özgün eserler ortaya koymalarına sebep olmuştur. Böylece deneysellik kavramı tam anlamıyla bilinçli bir şekilde sanat dünyasına girmiş ve yer etmiştir. Sanatçılar zamanla baskı resim ve resim kavramlarının deneysellik çatısı altında birleştiği çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Çünkü deneysel çalışmalarda hem baskiresme dair boya, araç-gereç ve teknikler hem de resme dair boya, araç-gereç ve teknikler bir arada kullanılmaya başlanmıştır. Böylece alışılmışın dışına çıkmak isteyen sanatçılar, fikirlerini, yaratıcılıklarını ve yeteneklerini bu anlayış aracılığıyla sergilemişlerdir. Söz konusu olan anlayış için sanatçılara, sanatsal ifade özgürlüğü kazandırdığı söylenebilir. Bahsi geçen bu özgürlük ile sanatçılar, geleneksel teknik ve yaklaşımlardan uzaklaşarak, deneyselliğin ve resmin çeşitli zenginliklerinden yararlanmış ve yaratıcı eserler yapmışlardır. Sanat alanında yaptığı alternatif arayışlar neticesinde deneysellikle tanışmış olan Pablo Picasso'da gravür ve litografi tekniği ile birçok eser üretmiş, zamanla uygulamalarına deneysel bir takım unsurlar dâhil etmiştir.

Görsel 10. Pablo Picasso, “İstakozlar ve Balıklar”, Arches Dokuma Kâğıdı Üzerine Taş Baskı, 79x110 cm, 1949.

Geleneksel baskı tekniklerinden sonra deneysel baskıresme yönelen Picasso, bir takım reçeteleri, kimyasal tarifleri gravüre uygulayarak, çeşitli araştırma ve denemeleri neticesinde farklı buluşlar, dokular elde etmiştir. Picasso, linol üzerine gravür, ağaç tabaka üzerine gravür gibi denemelerle farklı doku ve plastik zenginlik arayışlarıyla uğraşmıştır. Tüm bunlar ışığında Picasso için, deneyselliğin mutfağında yer alan, sadece uygulayıcısı değil aynı zamanda da üreticisi konumunda olan, bir yenilikçi yorumu yapılabilir (Gombrich, 2007: 576).

Görsel 11. Jackson Pollock, “İsimsiz 4”, 1945.

Deneysel ve sıra dışı bir üsluba sahip olan Jackson Pollock, baskıresim ile ilk kez Atölye 17 de tanışmış ve bu tekniğe dair ilk çalışmaları gravür eserlerden oluşmaktadır. Atölye 17'nin sanata dair olan özgür bakış açısı ve deneyselliği savunması, Pollock'un sanat görüşüyle örtüşmüş ve bu durum çalışmalarına yansımıştır. Nitekim gravür ile başlayan baskıresim serüvenine serigrafi ve litografi de dahil olmuş, aynı zamanda elle ve çeşitli malzemelerle müdahalelerde bulunduğu deneysel baskıresim anlayışında çalışmalar yapmıştır. Sanatçının bu çalışmalarının daha sonra gerçekleştirdiği damlama üslubunda oluşturduğu deneysel resimlerine de ilham kaynağı olduğu söylenebilir (Lynton, 2015: 204).

Görsel 12. Antoni Tàpies, “La Taca Vermella”, Guarro Kâğıdına Gravür ve Sulu Boya, 50x 40 1970.

İşaret ve sembollerin önemli olduğunu savunan Antoni Tàpies, soyut resim geleneğinde eserler üretmiştir. Sanat eseri üretim sürecinde deneye önem veren sanatçı, baskı, kolaj, grafiti gibi teknikleri birleştirdiği çalışmalar ortaya koymuştur. Çalışmalarında, farklı malzemeleri ve teknikleri birleştiren sanatçının kompozisyonlarında, baskılar, fırça darbeleri, tesadüfi çizikler, rastlantısal lekeler ve daha birçok deneysel teknik mevcuttur (URL-4).

Görsel 13. Andy Warhol, “Marilyn Diptych”, Keten Üzerine Akrilik, Serigrafi Mürekkebi ve Grafit, İki Panel: 80 7/8 X 114 İnç, 205 x 289 cm, 1962.

İkonikleşen deneysel çalışmalara sahip olan Andy Warhol, baskıresim çalışmalarında ele aldığı konuya dair tercih ettiği renk ve biçimle eleştirel kompozisyonlar oluşturmuştur. Warhol’un birçok tekniği birleştirerek yaratıcı ve özgün eserler üretmesi, çağdaşları arasında ayırt edilmesine ve öncü olmasına sebep olmuştur. Sanatçı, tanıdık-bilinen olanı soyutlayarak, onu gerçeklikten uzaklaştırarak, endüstriyel süreci eleştirmiştir. Popüler kültürü, en tanınan semboller aracılığıyla, renkleri abartarak, sıra dışı, garip-tuhaf bir hale getirerek ses getirmeyi amaçlamış ve başarılı olmuştur. Warhol’un hem kullandığı deneysel tekniklerle hem de ele aldığı konuları sunma şekliyle deneyselliği içselleştirdiği söylenebilir (Ümer, 2019: 43).

Görsel 14. Robert Rauschenberg, “Foto Finish”, Bronz Üzerine Kararma Ve Serigrafi Mürekkebi, 122 x 122 cm, 1990.

Eklektik bir sanat anlayışına sahip olan Robert Rauschenberg, çok çeşitli ve farklı teknikleri bir arada kullanarak resimlerini oluşturmaktadır. Çalışmalarında deneyselliği ön planda tutan sanatçı, serigrafi baskıyla pirinç, bakır, bronz levhaları birleştirmiş ve bir takım kimyasal tepkimeler sonucu oluşan etkilerden plastik anlamda yararlanmıştır. Bununla birlikte yaptığı çalışmalara, matbaa boyası ve akrilik gibi farklı kimyasal alt yapıya sahip boyaları birleştirerek renksel çeşitlilikler elde etmeye çalışmıştır. Bununla birlikte fotoğrafçılık, serigrafi, resim ve deneyselliği birleştirdiği çok sayıda çalışmalara imza atmıştır. Rauschenberg bir röportajında: “Bir gazetenin metnini, bir fotoğrafın ayrıntısını, bir beyzbol topunun dikişini ve bir ampulün içindeki filamanı, fırça darbesi veya boya damlaması kadar resim için temel olarak görüyorum.” ifadelerini kullanmıştır (Sülün, 2021: 16).

Görsel 15. Nancy Spero, “İsimsiz”, Gravür, 49x62 cm, 1988.

Nancy Spero, araştırmaları neticesinde çeşitli kaynaklardan derlediği mit ve efsanelere ait kadın imgelerini ele aldığı kompozisyonlar oluşturmuştur. Baskı sanatçısı olan Spero, baskı kalıplarını silikon benzeri malzemelerden oluşturarak, kâğıt, ipek, parşömen, kumaş, duvar gibi çeşitli malzemeler üzerine baskı yapmıştır. Bunların yanı sıra enstelasyon çalışmaları da bulunan sanatçının, çizimlerinde, kolajlarında ya da genel olarak işlerinde yer alan kadın figürlerinden oluşan bir birliktelik hakimdir (Rockefeller, Hall W., 2024: 1).

Görsel 16. Willie Cole, “Adımı Söyle”, Ahşap Üzerinde Demir Yanıkları, Siyah Kalem, Sekiz Adet Üst Üste Konulmuş Eleman, 244 x 239 cm, 2020.

Heykeltıraş ve baskı sanatçısı olan Willie Cole, ütü gibi tüketici nesnelerini ele aldığı ironik deneysel baskiresim çalışmaları yapmıştır. Cole, kâğıt, kumaş, tuval, ahşap ve daha birçok malzeme üzerine, ütüyü ısıtıp basarak bir yanık oluşturmuş ve bunu sanat malzemesi olarak kullanmıştır. Sanatçı bu çalışmalara kalemle, fırçayla ya da heykellerle müdahalelerde bulunsa da, aslında yanık izinin oluşturduğu tesadüfi oluşumlar, ütü tabanındaki delik izleri ya da baskı yaptığı yüzeyde oluşan değişimlerden plastik anlamda yararlanmıştır. Bununla birlikte sanatçının hazır bir malzemeyi baskı kalıbı gibi kullanması da oldukça yaratıcıdır (Kılıç, 2022: 87).

Görsel 17. Thomas Kilpper, “Mirasın Siyaseti ve Politikanın Mirası”, 2019.

Baskı ve enstelasyon sanatçısı olan Thomas Kilpper, çalışmalarında politik konuları işleyen siyasi bir kişiliktir. Eser boyutlarında baskiresmin teknik sınırlarını aşarak duvarları zemini ve tavanı kaplayan çalışmalar yapan sanatçı, aynı zamanda baskı kalıbını yerde sergileyerek, ele aldığı konuyla ilişkilendirdiği bir enstelasyon çalışması da gerçekleştirmiştir. Yerde sergilenen ve üzerinde politikacıların görsellerinin olduğu baskı kalıbı, sergiyi ziyaret edenlerin ayağı altında aşınmıştır. Bu durum sanatçının, deneysel baskiresim anlayışının tüm olanaklarından faydalandığını göstermektedir (URL-5).

4. Sonuç

Geleneksel baskiresmin teknik sınır ve kurallarının dışına çıkan sanatçılar, deneysel baskiresim ile diğer disiplinleri ilişkilendirdikleri yenilikçi eserler ortaya çıkarmışlardır. Söz konusu bu eserler süreç, malzeme ve sunum şekli açısından geleneksel baskiresme göre oldukça farklılık göstermiştir. Deneysel baskiresim anlayışını benimseyen sanatçılar, resim yüzeyi için kâğıt kullanımı dışında, kumaş, ahşap, metal, tuval, cam, duvar, zemin ve daha birçok malzemeye baskı yapmışlardır. Bu baskılar, çoğaltım tekniği ve baskı kalıbı açısından da oldukça çeşitlidir. Geleneksel baskiresimde orijinalliğin belirtisi sayılan cam çerçeve, numaralandırılmış baskılar, kenar boşluklar vb. gibi kurallara, deneysel baskiresim uygulamalarında yer verilmemiştir. Bununla birlikte gravür, linol, ahşap, litografi, taş baskı, serigrafi gibi baskı tekniklerinin birlikte kullanıldığı çalışmalar üretilmiştir. Yalnızca teknikler değil, bu tekniklere ait tüm malzemeler de birlikte-karışık bir şekilde kullanılmıştır. Aynı zamanda farklı tekniklere ait boya ve malzemeleri birleştirerek kimyasal tepkimeler sonucunda oluşan etkilerden yararlanılmıştır. Bu etkiler baskiresim yüzeyine dâhil edilen, akrilik, suluboya, guaj, yağlı boya ve fırça darbeleri de girerek artırılmıştır. Söz konusu bu etkiler, farklı malzemelerin de baskı yüzeyine dâhil edildiği kolajlarla zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Böylece baskiresim üç boyutlu bir hal almış biçim ve boyut anlamında bir değişime uğramıştır. Boyutsal anlamdaki bu değişim, baskiresmin pres ölçüsüne bağlı kalma zorunluluğunu ortadan kaldırmış ve büyük kumaş parçalarına, ahşap zemin plakalarına ve hatta odaları kaplayan alanlara kadar genişlemiştir. Deneysel baskiresim uygulamalarında bulunan sanatçılar, deneysel arayışların, teknik ve malzeme çeşitliliğinin, araştırma, deneme ve uygulama süreçlerinde oluşan bir takım rastlantısal öğelerin, resim yüzeyinde oluşturduğu plastik zenginliğin farkına varmışlardır. Bu durum sanatçıları, çalışmalarını yaparken daha rahat olmalarına ve tesadüfi etkilerin oluşmasına imkân tanımalarına yöneltmiştir. Öyle ki deneyselliğin sanatçılara tanıdığı özgürlük ve hoyratlık rastlantısal öğelerin oluşmasını mümkün kılmıştır. Bu, deneyselliğin eskizden ve kurgudan bağımsız oluşuyla ilintilidir. Deneyselliğin sunmuş olduğu, aniden ortaya çıkan beklenmedik etkiler, sanat dünyasında beğeni toplamış, benimsenmiş ve kabul edilmiştir. Sanatçılar bu durumun, çalışmanın özgünlüğüne değer kattığı düşüncesini savunmuşlardır. Böylece sanatçılar deneysel çalışmalarına, rastlantısal unsurların oluşabileceği hamlelerde bulunmuşlar ve deneyselliğin sınırlarını genişletmişlerdir. Bu rastlantısal oluşumlar, beraberinde farklı bakış açıları getirerek, deneysel baskiresmin sınırlarını genişletmiş ve birçok sanatçının deneysellik anlayışında çalışmalar yapmalarına sebep olmuştur. Bu durumla ilgili Klee “Eskiden yeryüzünde görülmekte olan ve insanın severek gördüğü ya da görmek istediği şeyler resimlenirdi. Şimdi rastlantısal olanın önemli hale getirilmesine çaba harcıyor.” ifadesinde bulunmuştur. Nitekim deneysellikte de bu anlayış hâkimdir. Deneysel baskiresim çalışan sanatçılar, yalnızca teknik kuralları yıkmamış, aynı zamanda sadece kusursuz, güzel, düzenli, hoş vb. gibi unsurlar dışında da estetiğin var olabileceğini savunarak, nitelikli ve özgün eserler ortaya koymuşlardır.

Sonuç olarak, 20.yy la birlikte sanatçıların merak duyguları, araştırma istekleri, özgür düşünce yapıları, eleştirel düşünme becerileri, sınırsız hayal güçleri, yaratıcılıkları ve tüm bunları uygulamaya dökme istekleri, deneysel baskiresmin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Söz konusu bu deneysellik yalnızca teknik anlamda değil aynı zamanda, kavramsal anlamda da kendisini göstermiştir. Bu doğrultuda oluşan deneysel baskiresimler teknik, konu, kompozisyon, sunum bakımından oldukça özgün ve yenilikçidirler. Bu bakımdan deneysel baskiresim için oldukça önemli bir çağdaş sanat anlayışı olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Araz, G. (2006). *Baskiresmin çağdaşlaşma sürecinde Atölye 17* [Sanatta yeterlik tezi]. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Farrell, J. (2016). Expanding possibilities: Stanley William Hayter and Atelier 17. *The Metropolitan Museum of Art*. Erişim 25 Ekim 2024 tarihinde <https://www.metmuseum.org/perspectives/workshop-and-legacy-stanley-william-hayter> adresinden alınmıştır.
- Gombrich, E. H. (2007). *Sanatın öyküsü* (7. bs.). Remzi Kitabevi.

- Kılıç Ateş, S. (2019). Baskıresimde deneysel arayışlar ve Atölye 17. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(2), 37–44.
- Kılıç, G. A. (2022). Willie Cole'nin baskıresimlerinde kimlik. *Akademik Sanat*, (15), 81–90.
- Lynton, N. (2015). *Modern sanatın öyküsü* (C. Çapan & S. Öziş, Çev.; 5. bs.). Remzi Kitabevi.
- Rockefeller, H. W. (2024, 25 Haziran). Feminist baskı sanatçısı Nancy Spero'nun hayatı ve eserleri. *ThoughtCo*. <https://www.thoughtco.com/nancy-spero-feminist-printmaker-4428063>
- San, İ. (2019). *Sanat ve eğitim* (5. bs.). Ütopya Yayınları.
- Sarıkartal, Z. (2007). Asım İşler: Baskıresimde özgünlük (Atölye 17 süreci, etkileri, izleri). *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 154–171.
- Sezer, A. (2020). Kandinsky'nin doğaçlamaları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (48), 470–485.
- Sülün, E. N. (2021). Robert Rauschenberg resimlerinde nesne kullanımı ve combine sanat. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS)*, (9), 9–25.
- Turani, A. (2022). *Dünya sanat tarihi* (24. bs.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tüzün, M. (2019). 20. yüzyıl baskı resminde Stanley William Hayter ve Atölye 17. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(41), 727–736.
- Ümer, E. (2019). “Sanatın sonu” ve Andy Warhol'un sanatı. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 37–47.

İnternet Kaynakları

- URL-1** <https://stanley-william-hayter.com/index.php/etching/> (Erişim Tarihi: 25.10.2024)
- URL-2** <https://www.moma.org/collection/works/67272> (Erişim Tarihi: 25.10.2024)
- URL-3** <https://www.artsy.net/artist-series/joan-miro-etchings> (Erişim Tarihi: 25.10.2024)
- URL-4** <https://tandemantiguedades.com/en/antoni-tapies-and-the-experimentation-of-engraving/> (Erişim Tarihi: 26.10.2024)
- URL-5** <https://kadist.org/people/thomas-kilpper/> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1.** <https://www.metmuseum.org/perspectives/workshop-and-legacy-stanley-william-hayter> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)
- Görsel 2.** <http://www.atelier17.com/a173.html> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)
- Görsel 3.** <https://dolanmaxwell.com/exhibitions/52/works/artworks-9867-stanley-william-hayter-cinq-personnages-1946/> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)
- Görsel 4.** <https://gerrishfineart.com/artist/stanley-william-hayter-2/> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)
- Görsel 5.** <https://decanteddesign.com/2016/11/05/krishna-reddy-india-helped-introduce-intaglio-viscosity-printing-which-possibly-aided-the-dissolution-of-form-mastery-of-complex-colour-in-his-work/> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)
- Görsel 6.** <https://www.invaluable.com/artist/phillips-helen-elizabeth-hayter-md2iplxcu7/sold-at-auction-prices/> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)

Görsel 7. <https://dolanmaxwell.com/artists/101-yves-tanguy/works/10531-yves-tanguy-the-slender-dignity-of-isolated-bones-1947/> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)

Görsel 8. <https://www.printed-editions.com/artist/wassily-kandinsky/etching-1916-number-ii-harris-schrank-fine-prints-ifpda/> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)

Görsel 9. <https://fwmoa.blog/2023/06/20/art-term-tuesday-surrealism/> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)

Görsel 10. <https://museupicassobcn.cat/en/collection/artwork/lobsters-and-fish> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)

Görsel 11. <https://www.jackson-pollock.org/untitled-4.jsp> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)

Görsel 12. <https://www.duran-subastas.com/en/subasta-lote/antoni-tapies-la-taca-vermella/632-46> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)

Görsel 13. <https://www.tate.org.uk/art/artists/andy-warhol-2121/what-was-andy-warhol-thinking> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)

Görsel 14. <https://www.dreamideamachine.com/?p=46545> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)

Görsel 15. <https://www.artsy.net/artwork/nancy-spero-untitled-6> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)

Görsel 16. <https://artreviewcity.com/2021/06/07/willie-cole/> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)

Görsel 17. <https://www.studiointernational.com/thomas-kilpper-the-politics-of-heritage-review-edinburgh-printmakers> (Erişim Tarihi: 27.10.2024)